

Wybrane przepisy prawa dotyczące technologii informacyjno-komunikacyjnych

Charakterystyczną cechą Internetu jest jego spontaniczny rozwój, który legł u podstaw popularności tej metody wymiany informacji. Korzystanie z Internetu, przeglądanie stron www, pobieranie plików, programów itp. sprawia, że wkraczamy w sferę regulacji prawnych.

Jedną z naczelnych zasad egzekwowania prawa mówi, że nieznanostwo prawa nie jest usprawiedliwieniem, gdy dochodzi do jego łamania, dlatego warto znać kilka podstawowych regulacji, aby uniknąć przykrych konsekwencji.

Najczęściej popełnianym przestępstwem jest łamanie tzw. prawa autorskiego.

Prawo autorskie jest zbiorem norm prawnych, których celem jest ochrona twórczości naukowej, literackiej i artystycznej. Prawo autorskie nie zajmuje się obrotem nośnikami, na których zapisane są utwory.

W Polsce, ochronę własności intelektualnej zapewnia *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940240083>).

Rozdział 1. Przedmiot prawa autorskiego Art.

1.

1. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór). 2. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

- 1) wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
- 2) plastyczne,
- 3) fotograficzne,
- 4) lutnicze,
- 5) wzornictwa przemysłowego,
- 6) architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne,
- 7) muzyczne i słowno-muzyczne,
- 8) sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne,
- 9) audiowizualne (w tym filmowe).

2¹. Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

3. Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nie ukończoną.

4. Ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakiegokolwiek formalności.

Ten fragment ustawy wymaga drobnego wyjaśnienia w kwestii tzw. ustalenia utworu. Ustaleniem nazywa się zapoznanie z utworem (wierszem, obrazem, piosenką, programem komputerowym), przez chociaż jedną osobę z wyjątkiem autora. Zapoznanie się może polegać na wysłuchaniu recytacji wiersza, który nie został zapisany.

Prawo autorskie chroni własność intelektualną wszystkich osób. Na równi traktowane są osoby dorosłe i nieletnie, pozbawione praw publicznych (np.: wyrokiem sądu) i ubezwłasnowolnione (np.: z powodu choroby psychicznej). Ustawa nie mówi nic o wartościach utworu, nie musi być on również ukończony. Wystarczy, że jest oryginalny i nie jest kopią innego utworu.

Prawo cytatu.

W utworach stanowiących samoistną całość można umieszczać cytaty z innych utworów lub drobne utwory w całości. Wstawienie cytatu lub utworu musi być uzasadnione, podyktowane celami dydaktyki lub nauczania. Na tej zasadzie drobne utwory lub fragmenty większych utworów są drukowane np.: w podręcznikach. Jest to tzw. prawo cytatu.

Prawo przedruku.

Jeżeli nie jest wyraźnie zaznaczone, że dalsze rozpowszechnianie jest zabronione, wolno wykorzystywać w celach informacyjnych informacje o aktualnych wydarzeniach oraz wykonywać z nich krótkie wyciągi. Jest to tzw. prawo przedruku.

Pobieranie z internetu muzyki, filmów.

Art. 23. Ustawy:

- 1. Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego. Przepis ten nie upoważnia do budowania według cudzego utworu architektonicznego i architektonicznourbanistycznego oraz do korzystania z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, chyba że dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym.*
- 2. Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.*

Z powyższego wynika, że można gromadzić na dysku komputera pliki muzyczne i filmy pobrane z internetu, ale nie można ich udostępniać innym użytkownikom sieci (a więc nie można korzystać z programów p2p, gdyż one jednocześnie pobierają i udostępniają nasze zasoby). Możliwe jest wykorzystanie ich wyłącznie na użytek osobisty: odtwarzanie w domu, w odtwarzaczu przenośnym itp. Można je prezentować najbliższym osobom: rodzinie, krewnym czy członkom grupy towarzyskiej, ale nie można dla tych osób wykonywać oddzielnych kopii posiadanego utworu (możliwe wyłącznie korzystanie z pojedynczych egzemplarzy).

Pobieranie programów komputerowych.

Art. 77. Ustawy:

Do programów komputerowych nie stosuje się przepisów [...] art. 23, [...].

Z powyższego artykułu wynika, że w przypadku programów komputerowych nie istnieje możliwość posiadania kopii programu na tzw. użytek własny. Chyba, że jest to kopia zrobiona z posiadanego egzemplarza oryginalnego, o czym stanowi:

Art. 75. pkt. 2. Nie wymaga zezwolenia uprawnionego:

- 1) sporządzenie kopii zapasowej, jeżeli jest to niezbędne do korzystania z programu komputerowego. Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, kopia ta nie może być używana równocześnie z programem komputerowym.*

z zastrzeżeniem jednak, że kopia nie może być używana równocześnie z oryginałem (chyba, że umowa licencyjna na to zezwala).

Korzystanie z cudzych materiałów.

Aby na własnej stronie www wykorzystać wykonane przez kogoś elementy, należy się zwrócić do tej osoby z pytaniem. Wystarczy, że zapytanie wysłane jest e-mailem.

Można, bez pytania autora, korzystać z elementów udostępnianych na darmowych serwisach (tła, przyciski, obrazki, cliparty itp.) Nie można jednak udostępniać ich innym osobom. Zazwyczaj wykluczone jest też używanie tych elementów w celach komercyjnych.

Jeżeli udostępniane w Internecie obiekty (np.: obrazki) są oznakowane, nie wolno usuwać z nich znaków identyfikujących twórcę.

Nie wolno tworzyć serwisów www zawierających odsyłacze (linki) do innych stron, otwierające się w tzw. ramce.

Typy licencji na programy komputerowe.

Shareware

Angielskie słowo shareware oznacza oprogramowanie, którym można się dzielić. Program, który można otrzymać i rozpowszechniać za darmo, jednak trzeba uzyskać zgodę autora. Korzystanie z niego jest już jednak obwarowane pewnymi zasadami. Jeżeli po upływie okresu testowego (najczęściej 30-dniowego) użytkownik zdecyduje się zatrzymać program na dysku twardym, powinien potraktować to, jako kupno produktu i zapłacić jego autorowi. Niekiedy pewne funkcje programów shareware są zablokowane i dopiero po rejestracji użytkownik otrzymuje hasło, które pozwala je uaktywnić. Shareware to oprogramowanie stosunkowo tanie (w porównaniu do cen programów komercyjnych w kraju autora), głównie dlatego, że nierzadko nad jego produkcją pracują pojedynczy ludzie.

Freeware

Programy, których można używać i rozpowszechniać za darmo. Nie wolno ich jednak sprzedawać, ani dokonywać w nich zmian, umieszczając wewnątrz na przykład własną reklamę. Może być objęte prawami autorskimi lub nie.

Adware

Oprogramowanie, za którego użytkowanie jego autor nie pobiera opłaty. Zamiast tego program wyświetla banery reklamowe. Wiele programów sprzedawanych na licencji shareware, które niegdyś po wygaśnięciu okresu testowego przestawały działać przekształcanych jest w produkty typu adware. Adware często zachowuje opcje kupienia programu i pozbycia się reklam, które pobierane z internetu obniżają szybkość połączenia, a także niejednokrotnie zaburzają działanie systemu operacyjnego. Na rozpowszechnianie programu (np.: w internecie) należy uzyskać zgodę autora.

Demo

Celowo zubożona przez autorów wersja programu, która jest udostępniana za darmo (np. poprzez internet). Taki zabieg marketingowy ma na celu wzbudzić zainteresowanie danym produktem - najczęściej grą komputerową. Istnieją trzy rodzaje oprogramowania demo: prezentacja pozwalająca jedynie oglądać przygotowane przez autorów możliwości programu lub komputera (np. w dziedzinie jakości grafiki, jaką może wyświetlać, czy szybkości animacji - tzw. rolling demo), wersja interaktywna pozbawiona pewnych funkcji w stosunku do pełnej wersji oprogramowania oraz wersja pełna, ale o ograniczonym czasie działania (zwykle 7, 30 lub 60 dni) tzw. trial. Na rozpowszechnianie programu (np. w internecie) należy uzyskać zgodę autora.

Pełna wersja

Program komercyjny bez żadnych ograniczeń. Jego rozprowadzanie w innych mediach (np. w internecie) jest niezgodne z prawem

Licencja jednostanowiskowa

Angielskie one-site licence, licencja uprawniająca użytkownika do zainstalowania nabytego oprogramowania tylko w jednym komputerze, obejmująca zakaz udostępniania takiego oprogramowania w sieci oraz na innych wolnostojących komputerach. Licencja jednostanowiskowa, jak każda, nie zabrania sporządzenia kopii zapasowej oprogramowania.

Licencja grupowa

Angielskie site licence, rodzaj licencji zezwalającej na użytkowanie oprogramowania w sieci lub w zestawie komputerów, np. w szkole lub w pracowni, określającej maksymalną liczbę stanowisk, na których wolno zainstalować objęte nią oprogramowanie. Odmianą licencji grupowej jest licencja sieciowa (network licence).

Licencja typu firmware

Angielskie firmware, licencja obejmująca oprogramowanie układowe, tzn. umieszczone na stałe w sprzętowej części systemu komputerowego.

Licencja GPL

Angielskie General Public Licence, zasady licencyjne określone przez konsorcjum Free Software Foundation, zakazujące redystrybucji oprogramowania w formie czysto binarnej. Jeżeli ktoś wprowadza do obiegu oprogramowanie zawierające jakkolwiek część podlegającą licencji GPL, to musi udostępnić wraz z każdą dystrybucją binarną jej postać źródłową.

Licencja typu Public Domain

angielskie public domain licence, licencja dobroczynna czyniąca z oprogramowania własność ogółu, w myśl, której autor lub autorzy oprogramowania zrzekają się praw do upowszechniania oprogramowania na rzecz ogółu użytkowników.

Licencja typu Linux

Rozwiązanie licencyjne odnoszone do systemu Linux, którego jądro jest upowszechniane według praw licencji GPL. System Linux nie jest oprogramowaniem będącym własnością ogółu. Prawa autorskie do kodu Linuxa należą do różnych autorów kodu. Jednakże Linux jest oprogramowaniem w wolnym obiegu w tym sensie, że jego użytkownikom wolno go kopiować, zmieniać i stosować w dowolny sposób oraz rozdawać własne kopie bez ograniczeń. Spowodowane to jest zakazem prywatyzacji produktów pochodnych systemu Linux. Ograniczenia tej licencji wynikające z zasad licencji GPL nie zakazują tworzenia ani sprzedawania wyłącznie binarnych dystrybucji oprogramowania, jeżeli tylko każdy, kto otrzymuje kopie binarne, będzie miał szansę uzyskania również kodu źródłowego za rozsądną opłatą dystrybucyjną

OEM

Typ licencji oprogramowania przeznaczonego do dystrybucji wyłącznie ze sprzętem komputerowym (najczęściej całym zestawem). Oprogramowanie OEM jest nierozdzielnie połączone z komputerem, na którym jest ono zainstalowane. Nie wolno go przenosić na inne komputery oraz odsprzedawać.

Prawo zwyczajowe

W internecie, oprócz przepisów prawnych istnieją prawa zwyczajowe. Naruszenie przepisów prawa może zakończyć się karą wymierzoną przez sąd. Nieprzestrzeganie praw zwyczajowych może być bardziej dokuczliwe, gdyż utrudnia wykonywanie najprostszych czynności. Osoba zachowująca się niezgodnie z przyjętymi zasadami może być ignorowana lub nawet bojkotowana przez ogół użytkowników np.: grup dyskusyjnych, portali społecznościowych itp. Najczęściej spotykanym w internecie prawem zwyczajowym jest **netetykieta**.

Netetykieta dla grup i list dyskusyjnych¹:

- zakaz pisania wulgaryzmów,
- zakaz spamowania (m.in. wysyłania niechcianych linków do stron),
- zakaz wysyłania tzw. „łańcuszków szczęścia”,
- nakaz zapoznania się z wykazem FAQ przed zadaniem pytania,
- stosowanie się do reguł pisania obowiązujących w danej grupie (sposób kodowania polskich liter, zasad cytowania, możliwości wysyłania (lub nie) wiadomości formatowanych w HTML-u, możliwości dołączania (lub nie) plików binarnych, co zwykle jest szczegółowo opisane w FAQ danej grupy,
- zakaz nadmiernego cross-postowania czyli wysyłania e-maili lub postów do kilku grup naraz,
- zakaz wysyłania listów (e-maili) do wielu osób naraz z jawnymi adresami poczty elektronicznej (stosujemy kopię ukrytą),
- zakaz pisania nie na temat (OT – OffTopic),
- zakaz pisania kilka razy z rzędu (szczególnie restrykcyjnie używany na forach posiadających funkcję edycji postu),
- zakaz odpowiadania nad cytowanym fragmentem (topposting),
- zakaz pisania wiadomości wielkimi literami.

Netetykieta dla usług interaktywnych (IRC, komunikatory, czaty, fora dyskusyjne na stronach WWW):

- obowiązek korzystania z funkcji „Szukaj” na forach, przed założeniem nowego wątku (na omawiany już temat/problem),
  - zakaz floodowania,
  - nakaz zapoznania się z FAQ danego kanału/forum/czatu i przestrzeganie zawartych tam zasad szczegółowych,
  - zakaz nagabywania osób, które sobie tego nie życzą,
  - zasady dotyczące znaków diakrytycznych – użytkownicy niektórych kanałów IRC nie życzą sobie używania polskich liter, natomiast na forach internetowych pisanie bez polskich znaków diakrytycznych bywa źle widziane; sprawy te regulowane są czasem przez lokalną netykietę lub FAQ, jak np. dla [www.pl.irc\[1\]](http://www.pl.irc[1])),
  - zasady korzystania z różnych języków na kanałach wielonarodowościowych,
  - zakaz ciągłego pisania wielkimi literami,
  - zakaz pisania naprzemiennie wielkich i małych liter (tzw. nowomowa internetowa, poke-pismo),
-

- nakaz używania emotikon z rozważą (mają być dodatkiem do tekstu, a nie główną treścią),
- w dyskusjach, zwłaszcza w Usenecie i na forach internetowych zwracamy się po nicku lub imieniu jeśli rozmówca wyraża na to zgodę. Nigdy samym nazwiskiem. Nie należy się obrażać, jeśli ktoś zwraca się do nas „per ty”, a nie w formie grzecznościowej, i nie należy się obawiać używania takiej bezpośredniej formy,

Dodatkowo dla korespondencji elektronicznej [e-mail]:

- nakaz trzymania się wątku w korespondencji elektronicznej lub cytowanie e-maila [w przypadku braku takiej opcji w skrzynce],
- nakaz dopisywania wątku korespondencji pod spodem [głównie dot. e-mail].

Anna Krawczyńska-Czapnik